

Asia: VN/8051/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne ja yleiset kommenttinne demokratiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Tilastokeskus kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston periaatepäätökseksi suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla. Lausunnessaan Tilastokeskus keskittyy valtioneuvoston periaatepäätöksestä esille nostettuihin kysymyksiin oman toimialansa ja tehtäviensä näkökulmasta.

Tilastokeskuksen tehtävänä on tuottaa luotettavaa ja ajantasaista tietoa asiakkaiden hyödyksi ja yhteiskunnallista päätöksentekoa ja suunnittelua varten. Tietojen tuottamisessa noudatetaan tilastotoimen lakeja ja asetuksia sekä tilastokohtaisia EU-säädöksiä ja kansainvälisiä tilastoalan periaatteita ja normeja. Tietojen tuottaminen perustuu aktiiviseen kansainväliseen tilastoyhteistyöhön tietojen tuottamisen yhtenäistämiseksi. Tiedot julkaistaan tilastoina, jotka ovat laajasti saatavissa avoimena datana kansalaisille ja muille tiedon käyttäjille. Tilastotarkoituksia varten kerättyjä tietoja tarjotaan tieteelliseen tutkimukseen ja yhteiskuntaoloja koskeviin tilastollisiin selvityksiin. Parhailaan käsittelyssä on tilastolain uudistus, jonka tavoitteena on ajantasaisen tiedon käytettävyyden oleellinen parantaminen ja päätöksenteon tietopohjan parantaminen yhteiskunnassa.

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla viitataan vain vähäisessä määrin niihin tietoihin, joita Tilastokeskus tuottaa periaatepäätöksessä kuvatuista ilmiöistä (linjaukset 1-7 toimenpide-ehdotuksineen) osittain pitkiin aikasarjoihin perustuen. Tilastokeskus toimii aktiivisesti myös kansainvälisessä tilastoyhteistyössä ajantasaisten, kansainvälisesti vertailukelpoisten ja yhtenäisten tietojen tuottamiseksi niiltä aihealueilta, joita periaatepäätöksen linjauksiin sisältyy.

Tilastokeskus toteaa, että periaatepäätöksessä olisi hyvä tuoda esiin avoimen datan ja ajantasaisten tietoaaineistojen merkitys tutkimuksissa ja demokratiapolitiikan välineenä. Luotettavalla tilastotiedolla on suuri merkitys demokratian toteutumisen seurannan kannalta, ja Tilastokeskus tarjoaa mielellään tietojaan tähän tarkoitukseen.

Periaatepäätöksessä todetaan sivulla 36, että pääministeri Marinin hallituksen toimikauden aikana toteutetussa kansallisessa demokraatiohjelmassa 2025 on luotu mittaristo, jolla valtioneuvosto seuraa demokratian tilan kehitystä ja toimenpiteiden vaikuttavuutta. Lisäksi todetaan, että mittareiden avulla on tarkoitus seurata toimenpiteiden toteutumisen lisäksi niiden pitkän aikavälin yhteiskunnallista vaikuttavuutta sekä periaatepäätöksen linjausten toteutumista. Tähän Tilastokeskus haluaa todeta, että on tarvittaessa valmis jakamaan omaa asiantuntemustaan seurattavien käsitteiden, niistä muodostettavien mittareiden, niiden operationalisoinnin sekä seurantaa varten muodostettavien indikaattorien osalta.

Periaatepäätöksen sivulla 42 mainitaan, että on käynnistetty hanke, jossa selvitetään vapaaehtoistyön tietopohjaa ja kehitetään ratkaisuja vapaaehtoistyön tukemiseen. Tilastokeskus tarjoaa tähänkin työhön mielellään tuottamia väestöryhmittäisiä tietoja niin vapaaehtoistyöhön osallistumisen kuin muidenkin ilmiötä kartoittavien tietojen osalta.

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Vaalijärjestelmän uudistaminen*
- *Vaalien turvallisuuden vahvistaminen*
- *Äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja sähköisen äänioikeusrekisterin laajamittainen käyttöönotto*
- *Äänestysaktiivisuuden ja monipuolisen ehdokasasettelun edistäminen*

Ei lausuttavaa.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Yhdenvertaisen osallistumisen edistämien ja kytkeminen vahvemmin osaksi päätöksentekoa ja valmistelua.*
- *Osallisuusjärjestelmien kehittäminen sekä arviointi kunnissa ja hyvinvointialueilla.*
- *Aloite-instrumenttien tarkastelu sekä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien laajamittainen hyödyntäminen. Digitaalisen osallistumisen ja verkkodemokratiapalvelujen kehittäminen.*
- *Osallistumistoimien arviointi ja mittaaminen sekä yhdenvertaisen osallistumisen kehittäminen.*

Ei lausuttavaa.

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Toimenpide-ehdotusten teemat demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatuksen tukemiseksi

- *Nuorten koulutuspolkujen eriytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Osallistumista tukevan tietopohjan ja valmiuksien varmistaminen.*
- *Ajantasaisten koulutus- ja oppimateriaalien saatavuuden parantaminen (demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksistä). Valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen perustamisen selvittäminen sekä ajankohtaisten pilottihankkeiden tulosten valtakunnallinen jalkauttaminen.*
- *Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeusasioissa.*
- *Kansalaistaitojen sekä avoimen keskustelun vahvistaminen disinformaation tunnistamiseksi ja torjumiseksi (ml. digitaalinen- ja mediakasvatus).*
- *Yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolin vahvistaminen yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistamisessa.*
- *Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan osaamisen vahvistaminen ja painoarvon lisääminen kotoutumiskoulutuksessa sekä monikielisessä yhteiskuntaorientaatiossa.*
- *Riittävien resurssien turvaaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoille demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan koulutuksen tarjoamiseen.*

Ei lausuttavaa.

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla hallinnon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä voidaan edistää

- *Julkisen hallinnon viestinnän kehittäminen yhteiskunnan toimintaan liittyvissä asioissa.*
- *Julkisuuslain uudistuksen loppuunsaattaminen. Avoimuusrekisterin saattaminen voimaan, seuranta sekä kehittämistarpeiden arviointi.*
- *Lainsäädäntäprosessin avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen sekä virkamiesten osaamisen kehittäminen.*

Ei lausuttavaa.

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla keskustelukulttuuria voidaan parantaa

- *(Puolueiden välisen) dialogin ja yhteistyön tunnistaminen keskeiseksi elementiksi rakentavassa yhteiskunnallisessa keskustelukulttuurissa.*
- *Hyvien väestösuhteiden edistäminen dialogin keinoin.*
- *Oikeiden osallistumisinstrumenttien valinta osallistumisen eriytymisen vähentämiseksi.*
- *Viranomaistoimien jatkaminen ja osaamisen kehittäminen vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi.*
- *Vihapuheen ehkäisy sekä tietoisuuden lisääminen vihapuheen ja häirinnän kohtaamisesta sekä sananvapauden rajoista.*

Ei lausuttavaa.

Linjaus 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja osallistumista

- *Autonomisen ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkityksen tunnistaminen sekä kumppanuuteen perustuvan sektorien välisen yhteistyön edistäminen.*
- *Kansalaisyhteiskuntaan liittyvien muutosten ja niiden vaikutusten pitkäjänteinen arviointi ja seuranta.*
- *Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen.*

- *Nuorten vapaaehtoistoiminnan tukeminen koulujen ja oppilaitosten avulla.*
- *Kansalaisyhteiskuntatutkimuksen edistäminen ja tutkimustiedon parempi hyödyntäminen. Virkahenkilöiden kansalaisyhteiskuntaosaamisen ja –tietämyksen vahvistaminen.*
- *Kulttuurilaitosten roolin ja toiminnan vahvistaminen kotouttamisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa sekä kulttuurin nostaminen kestävän kaupunkikehityksen keskiöön.*

Ei lausuttavaa.

Linjaus 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti

Toimenpide-ehtotusten teemat, joilla voidaan tukea kansainvälistä demokratiakehitystä

- *Toimijoiden yhteydenpidon lisääminen kansallisella tasolla ja Suomen kansainvälisen demokratiatyön kehittäminen kokonaisuutena. Suomalaisen demokratia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltioalan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansainvälisessä yhteistyössä.*
- *Politiikassa aliedustettujen ryhmien poliittisen osallistumisen vahvistaminen tukemalla kansainvälisesti puolueita ja parlamentteja. Erilaisten tapojen kehittäminen tukemaan eri toimijoiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä mediavapautta.*
- *Valtioneuvoston tutkimustoiminnan kehittäminen sekä seuranta kansainvälisen demokratiatyön vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista.*
- *Suomen aktiivinen toiminta Euroopan Unionin Team Europe Democracy–aloitteessa ja hallitusten välisissä demokratiajärjestöissä. Suomen tuki Kansainväliselle demokratia- ja vaaliapuinstituutille (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA).*

Ei lausuttavaa.

Blomqvist Irja
Tilastokeskus - Tieto- ja tilastopalvelut, Yhteiskuntatilastot-osasto